

SULH CEZA HAKİMİNİN SORGU AŞAMASINDA TANIK DİNLEME YETKİSİ OLUP OLMADIĞI ÜZERİNE DEĞERLENDİRME

Evaluation On If The Criminal Judge Has The Authority To Hear Witness At The Interviewing Stage

Cumhuriyet Savcısı Ahmet Şerafeddin ÜÇER

Adalet Bakanlığı, İstanbul Aydın Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Hukuk, İstanbul/Türkiye

ORCID ID: 0000-0003-3945-730X

Cite As: Üçer, A.Ş. (2021). "Sulh Ceza Hakiminin Sorğu Aşamasında Tanık Dinleme Yetkisi Olup Olmadığı Üzerine Değerlendirme", International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal, (Issn:2630-631X) 7(47): 1614-1620.

ÖZET

İşlendiği iddia edilen bir suç hakkında gerçeğin ortaya çıkarılması amacıyla 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununda soruşturma yapılması öngörülmüştür. Bilindiği üzere 5271 sayılı kanunda yargılama(muhakeme) iki aşamadan oluşur, Bunlar, soruşturma ve kovuşturmadır. 5271 sayılı kanunun ceza soruşturmasına ilişkin maddeleri incelendiğinde, soruşturma yapma yetkisinin Cumhuriyet savcısında olduğu görülmektedir. Bu durum kanunun hazırlanması sürecinde mecliste yapılan görüşmelerde, 'soruşturmanın imparatoru Cumhuriyet savcısıdır' şeklinde ifade edilmiştir. Ancak bazı istisnai durumlarda sulh ceza hakiminin de soruşturma yapma yetkisi 5271 sayılı kanunda belirtilmiştir. Kanunun kabul ettiği sistemde, sulh ceza hakiminin soruşturma yapabilmesi için birden fazla durumun bir arada bulunması şartı aranmıştır. 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun 163. maddesinde düzenleme altına alınan bu durum için suçüstü halinin bulunması ile gecikmesinde sakınca bulunan halin yanı sıra meydana gelen olayda Cumhuriyet savcısına ulaşılabilmesi ya da Cumhuriyet savcısının iş gücünü aşan bir durumun olması şartı aranmıştır. Bu çalışmada soruşturma aşamasında sulh ceza hakiminin delil toplama yetkisi olup olmadığı ve bu bağlamda sorğu aşamasında tanık dinleme durumu tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ceza Muhakemesinde Soruşturma, Delilleri Takdir Yetkisi, Sulh Ceza Hakiminin Soruşturma Yapma Yetkisi, Tanık Dinleme.

ABSTRACT

Due to the emergence of the truth about a crime committed, an investigation procedure is envisaged in the Criminal Procedure No. 5271. As known, In the Law No. 5271, the trial consists of two stages which are the investigation and the prosecution. In the examination of the criminal investigation of the Law No. 5271, it is seen that the authority to conduct an examination rests with the public prosecutor. This situation was expressed as "the emperor of the investigation is the public prosecutor" in the procedures carried out in the preparation process of the law. However, it is stated in the Law no. 5271, that some exceptional peace judges also have investigative powers. In the system accepted by the Law no. 5271, the condition of having more than one situation together was sought in order for the magistrate to conduct an investigation. For this situation, which is regulated in Article 163 of the Criminal Procedure Law No. 5271, the condition of being in the act of flagrante delicto and the situation in which delay is inconvenient, as well as the inability to reach the Public Prosecutor in the event that occurred or a situation exceeding the workload of the Public Prosecutor were sought. Evaluation of this review should be questioned in order to evaluate and question jurisdiction.

Key Words: Investigation in Criminal Procedure Law, Discretion of evidence, Judge's power to investigate, Witness testimony.

1. GİRİŞ

5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun kabul ettiği sisteme göre, ceza yargılamaları iki aşamadan oluşmaktadır. Bu aşamalar; soruşturma ve kovuşturma aşamalarıdır. Soruşturma aşaması 5271 sayılı kanuna göre, Cumhuriyet savcısının, suçun işlendiğine dair emareleri öğrendiği andan itibaren başlamaktadır.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarında belirtildiği üzere, bir kişiye karşı suçlama yöneltildiği andan itibaren soruşturma evresi başlamaktadır. Bir suç şüphesiyle kişi hakkında soruşturma açılması ve bu şüphe sonucu yakalanması, tutuklanması Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. maddesinin birinci fıkrasında geçen "suçlama" mahiyetindedir (Gölcüklü ve Gözübüyük, 1996: 275).

Soruşturma aşaması başladıktan sonra Cumhuriyet savcısı, emrindeki kolluk kuvveti aracılığıyla işlendiği iddia edilen suça ilişkin delilleri toplayacak ve yapacağı hukuki değerlendirme neticesinde kovuşturma aşamasının başlayıp başlamayacağı belli olacaktır (CMK 160/2).

Soruşturma aşamasında delil toplama yetkisi kural olarak Cumhuriyet savcısına verilmiştir (CMK 161/1). Bununla birlikte sulh ceza hakimine de bazı hallerde Cumhuriyet savcısı gibi soruşturma yapma ve delil toplama yetkisi verilmiştir (CMK 163).

Bu çalışmada, sulh ceza hakiminin önüne gelen bir tutuklama sorgusunda şüpheli tarafından tanık delilinin ifade edilmesi karşısında, sulh ceza hakiminin toplumsal bir iddia makamı gibi tanık beyanını alıp alamayacağı sorunu üzerinde durulacaktır. Bu minvalde 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun kabul ettiği sistemde, soruşturma aşamasının ne şekilde başlayacağı, delilleri toplama ve suç isnadı altında bulunan

kişinin hukukî durumunu tayin etme hususunda Cumhuriyet savcısının görevleri anlatılacaktır. Sonrasında ise kanununun 163. maddesinde düzenleme altına alınan ve sulh ceza hakimine soruşturma yapma yetkisini kazandıran haller anlatılarak yukarıda belirtilen soruya Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi perspektifinden de yararlanılarak cevap verilmeye çalışılacaktır.

2. CEZA MUHALEMESİNDE SORUŞTURMA

2.1. Genel Olarak

Ceza muhakemesinde soruşturmaya ilişkin hususlar 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun ikinci bölümünün soruşturma işlemleri başlığı altında belirtilmiştir.

Soruşturmanın etkin bir biçimde yürütülmesi, soruşturma kurumlarının temel görevidir. 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu incelendiğinde, dosyanın soruşturma aşamasında iken tekemmül etmiş olmasına önem verildiği anlaşılmaktadır. Soruşturma aşamasında suç işlendiğine ilişkin haberin gerçekliği araştırılır, olaya ilişkin deliller toplanır. Bu husus itibari ile soruşturma aşaması, kovuşturma(yargılama) aşamasının hazırlığı mahiyetindedir. Kovuşturma aşamasına geçilip geçilmeyeceğine ilişkin karar, soruşturma ve inceleme faaliyetleri sonucunda, soruşturma aşamasının sonunda Cumhuriyet savcısı tarafından verilecektir (CMK 170).

5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun kabul ettiği sisteme göre, bir suçun işlendiğine ilişkin haber alınmasına müteakiben başlatılan tahkikat evresinde, Cumhuriyet savcısı aktif ve etkin bir pozisyonda bulunmaktadır. Cumhuriyet savcısı, suçu öğrendikten sonra emri altındaki kolluk kuvveti marifetiyle maddi gerçeği araştırmakla yükümlüdür. Bu sebepten ötürü, tahkikat aşamasında delil araştırması için yapılacak işlemleri kural olarak yalnızca Cumhuriyet savcısı yapabilmektedir. Ancak bazı hallerde sulh ceza hakiminin kararlarına da ihtiyaç duyulmaktadır. Örnek olarak, 5271 sayılı kanununun 130/2 maddesi hükmüne göre, avukat bürolarında arama yapılabilmesi için soruşturma evresinde sulh ceza hakiminden karar alınması gerekmektedir (Güleç, 2013: 1394).

2.2. Soruşturmanın Başlaması

5271 sayılı kanununun 160. maddesinde soruşturmanın başlangıcı ele alınmıştır. İlgili madde hükmü şu şekildedir;

(1) Cumhuriyet savcısı, ihbar veya başka bir suretle bir suçun işlendiği izlenimini veren bir hâli öğrenir öğrenmez kamu davasını açmaya yer olup olmadığına karar vermek üzere hemen işin gerçeğini araştırmaya başlar.

(2) Cumhuriyet savcısı, maddi gerçeğin araştırılması ve adil bir yargılamanın yapılabilmesi için, emrindeki adli kolluk görevlileri marifetiyle, şüphelinin lehine ve aleyhine olan delilleri toplayarak muhafaza altına almakla ve şüphelinin haklarını korumakla yükümlüdür.

Yukarıdaki madde hükmünden anlaşılacağı üzere, Cumhuriyet savcısı, bir suçun işlendiğini öğrendikten sonra kamu adına soruşturma yapma yetkisine sahiptir. İleride istisnası açıklanacağı üzere kural olarak, bu yetki sadece Cumhuriyet savcısına aittir.

Cumhuriyet savcısının, suça ilişkin iddiaya vukufiyetiyle birlikte ceza yargılaması başlar. Cumhuriyet savcısı, suçun işlendiğine dair bilgiyi aldıktan sonra iddiaya ilişkin delilleri bulmak durumundadır. Bu aşamadan sonra ise delillere göre hukukî değerlendirme yapmak, Cumhuriyet savcısının görevidir (Birtok, 2013: 954).

2.3. Soruşturma Aşamasında Delil Toplama

Cumhuriyet savcısı, bir suçun işlendiğini öğrendikten sonra yapılan soruşturma kapsamında delil toplanması aşamasına geçer. Bu durum 5271 sayılı kanununun 161. maddesinde şu şekilde belirtilmiştir.

CMK madde 161/1: Cumhuriyet savcısı, doğrudan doğruya veya emrindeki adli kolluk görevlileri aracılığı ile her türlü araştırmayı yapabilir; yukarıdaki maddede yazılı sonuçlara varmak için bütün kamu görevlilerinden her türlü bilgiyi isteyebilir. Cumhuriyet savcısı, adli görevi gereğince nezdinde görev yaptığı mahkemenin yargı çevresi dışında bir işlem yapmak ihtiyacı ortaya çıkınca, bu hususta o yer Cumhuriyet savcısından söz konusu işlemi yapmasını ister.

Bu hükme göre, Cumhuriyet savcısı, emri altındaki adli kolluk görevlileri marifetiyle işlendiği iddia edilen suça ilişkin delilleri toplayabilecektir. Uygulamada genellikle Cumhuriyet savcısı, bir suçun işlendiğini adli

kolluk marifetiyle öğrenmektedir. Bu nedenle genellikle sözlü talimat verildikten sonra adli kolluk, kendisine verilen talimat doğrultusunda suça ilişkin delilleri ivedilikle toplamaya başlamaktadır. Bir diğer suçu öğrenme şekli ise, kurumlardan(kaymakamlık, belediye, hastaneler vb.) veyahut bizzat kişiler tarafından yapılan müracaattır. Cumhuriyet savcısı bu şekilde bir suçun işlendiği iddiasıyla karşılaştığında da adli kolluk marifetiyle delil toplama aşamasına geçmektedir.

Kimlerin adli kolluk sayılacağına değinmek gerekirse 5271 sayılı kanunun 164. Maddesine göre adli kolluk dört sınıfa ayrılır. Bunlar; emniyet görevlileri, jandarma görevlileri, gümrük görevlileri ve son olarak Sahil Güvenlik Komutanlığı'na bağlı çalışan personeldir.¹

Gerektiğinde veya Cumhuriyet savcısının talebi halinde diğer kolluk güçleri de adli kolluk vazifesi yapmakla yükümlüdür.² Bunlara örnek olarak zabıta, orman muhafaza memurları gösterilebilir.

2.4. Delillerin Takdiri ve Soruşturmanın Sonuçlanması

Cumhuriyet savcısının emrindeki kolluk güçleriyle elde ettiği delilleri takdiri yine kendisi takdir edecek ve işlendiği iddia edilen suça ilişkin kovuşturma yapıp yapılmayacağına dosyadaki mevcut delil durumuna kendisi karar verecektir. Bu durum Cumhuriyet savcısının delilleri takdir etme yetkisini ifade etmektedir.

5271 sayılı kanunun getirdiği sistemde, delil olmadan mahkûmiyet olmaz ilkesi gereğince “delil olmadan kamu davası açılmaz” prensibini de ilave etmek gerektiği belirtilmiştir. (Koca, 2006: 207)

Yapılan soruşturmada delillerin toplanması işlemi bittikten sonra delillerin takdirine göre kamu davası açılmasına karar verilebileceği gibi kamu adına kovuşturma yapılmasına gerek olmadığına kararı da verilebilir.

Özen'e göre, “suçun maddi unsurlarının gerçekleşip gerçekleşmediği konusunda Cumhuriyet savcısının takdir yetkisi kabul edilmelidir. Örneğin, çalındığı iddia edilen malın kişinin kendi malı olup olmadığı araştırıldığında kendi malı olduğu kanaatine ulaşıldığı takdirde, kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilebilecektir” (Özen, 2009: 21).

Cumhuriyet savcısı, soruşturma sonunda elde ettiği delillere göre işlendiği iddia edilen suçu ilişkin değerlendirme yapacaktır. Bu değerlendirme, CMK madde 170'de belirtilen kamu davası açılması için gerekli olan yeterli şüphenin mevcut olup olmaması hususuna ilişkindir. Eğer Cumhuriyet savcısı, soruşturma sonunda kolluk marifetiyle veyahut bizzat elde ettiği delillerle kamu davası açılması için yeterli şüphe görüyorsa iddianame düzenleyecektir. Soruşturma sonunda toplanan deliller kamu davası açılması için yeterli şüpheyi sağlamıyorsa bu durumda kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verecektir.

Yukarıda belirtilen değerlendirmeyi yapacak yetkili kişi yalnızca Cumhuriyet savcısıdır. Bu durum CMK madde 170/1 ve 170/2 hükmünde şu şekilde yer almıştır:

(1) Kamu davasını açma görevi, Cumhuriyet savcısı tarafından yerine getirilir.

(2) Soruşturma evresi sonunda toplanan deliller, suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe oluşturuyorsa; Cumhuriyet savcısı, bir iddianame düzenler.

Kamu davasını açmada takdir yetkisi başlıklı CMK madde 171'de “Cezayı kaldıran şahsî sebep olarak etkin pişmanlık hükümlerinin uygulanmasını gerektiren koşulların ya da şahsî cezasızlık sebebinin varlığı halinde, Cumhuriyet savcısı kovuşturmaya yer olmadığı kararı verebilir.” hükmü düzenlenmekle Cumhuriyet savcısına kamu davası açmada takdir yetkisi verilmiştir. Aynı maddenin ikinci fıkrasında ise Cumhuriyet savcısının, kamu davası açmak için yeterli şüphe bulursa dahi kamu davasının açılmasının beş yıl süre ile ertelenmesine karar verebileceği haller belirtilmiştir.

Son olarak Cumhuriyet savcısının kararına itiraz başlıklı CMK madde 173/5 hükmüne bakılacak olursa “ Cumhuriyet savcısının kamu davasının açılmaması hususunda takdir yetkisini kullandığı hâllerde bu madde hükmü uygulanmaz.” belirtilmek suretiyle yukarıda açıklandığı üzere Cumhuriyet savcısının kamu davası açma hususunda takdir yetkisini kullandığı hallerde bu kararlara itiraz edilemeyeceği açıklanmıştır. Bu durum şüphesiz, Cumhuriyet savcısının soruşturmada takdir hususundaki yetkisini açık bir şekilde göstermektedir.

¹ 5271 sayılı kanun madde 164/1 hükmü: Adli kolluk; 4.6.1937 tarihli ve 3201 sayılı Emniyet Teşkilatı Kanununun 8, 9 ve 12 nci maddeleri, 10.3.1983 tarihli ve 2803 sayılı Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanununun 7 nci maddesi, 2.7.1993 tarihli ve 485 sayılı Gümrük Müsteşarlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin 8 inci maddesi ve 9.7.1982 tarihli ve 2692 sayılı Sahil Güvenlik Komutanlığı Kanununun 4 üncü maddesinde belirtilen soruşturma işlemlerini yapan güvenlik görevlilerini ifade eder.

² 5271 sayılı kanun madde 165.

Ayrıca CMK madde 172/1 hükmünde de; “*Cumhuriyet savcısı, soruşturma evresi sonunda, kamu davasının açılması için yeterli şüphe oluşturacak delil elde edilememesi veya kovuşturma olanağının bulunmaması hâllerinde kovuşturmaya yer olmadığına karar verir.*” şeklinde ifade edilmek suretiyle soruşturmanın sonucunu tayin etme bakımından yetkili kişi, Cumhuriyet savcısı olarak kabul edilmiştir.

Cumhuriyet savcısının soruşturmadaki yetki ve görevlerinden bahsettikten sonra aşağıda sulh ceza hakiminin soruşturma aşamasında delil toplama yetkisinden bahsedilecektir.

3. SULH CEZA HAKİMİNİN SORUŞTURMA YAPMA YETKİSİ

3.1. Genel Olarak

Yukarıda yapılan açıklamalardan da anlaşılacağı üzere 5271 sayılı kanunla birlikte ceza soruşturmalarını yapmaya yetkili tek makam Cumhuriyet savcısı olarak görülmüştür. Bu durum kanunun hazırlık sürecinde “Cumhuriyet savcısı soruşturmanın imparatorudur” şeklinde ifade edilmiştir. Gerçekten de iltibasa mahal verilmemesi, soruşturma işlemlerinin hızlı ve etkin bir şekilde yürütülebilmesi için soruşturma yapmaya yetkili makamın tek olması gerekli olmakla birlikte yapılan düzenleme isabetli olmuştur.

Bununla birlikte bazı olağan dışı durumlarda sulh ceza hakimine soruşturma yapma yetkisi verilmiştir. Kural olarak sulh ceza hakiminin soruşturmadaki görevi, Cumhuriyet savcısının soruşturma sürecinde hakim onayına ihtiyaç duyduğu tedbirler hakkında karar vermektir. Ancak bu kuralın istisnası 5271 sayılı CMK’nın 163. Maddesinde belirtilmiştir. Aşağıda bu madde incelemeye alınacaktır.

3.2. Sulh Ceza Hakiminin CMK 163 Bağlamında Soruşturma Yapma Yetkisi

Ceza soruşturmasının Cumhuriyet savcısı tarafından yapılması kural olmakla birlikte bu kuralın istisnası CMK’nın 163. maddesinde belirtilmiştir. İlgili madde hükmü şu şekildedir:

“(1) Suçüstü hâli ile gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde, Cumhuriyet savcısına erişilemiyorsa veya olay genişliği itibarıyla Cumhuriyet savcısının iş gücünü aşıyorsa, sulh ceza hâkimi de bütün soruşturma işlemlerini yapabilir.

(2) Kolluk âmir ve memurları, sulh ceza hâkimi tarafından emredilen tedbirleri alır ve araştırmaları yerine getirirler.”

Maddenin birinci fıkra hükmünde dikkati çeken iki husus vardır. Bunlar, suçüstü hali ile gecikmesinde sakınca bulunan hal kavramıdır. Bu durumlarda Cumhuriyet savcısına ulaşamıyorsa veyahut olay genişliği itibarıyla Cumhuriyet savcısının iş gücünü aşıyorsa sulh ceza hakimi bütün soruşturma işlemlerini yapabilecektir.

Suçüstü hali 5271 sayılı CMK’nın 2. maddesinin (j) bendinde şu şekilde açıklanmıştır:

“1. İşlenmekte olan suç,

2. Henüz işlenmiş olan fiil ile fiilin işlenmesinden hemen sonra kolluk, suçtan zarar gören veya başkaları tarafından takip edilerek yakalanan kişinin işlediği suç,

3. Fiilin pek az önce işlendiğini gösteren eşya veya delille yakalanan kimsenin işlediği suç.”

5271 sayılı kanunun 163/1. maddesine göre sulh ceza hakiminin, soruşturma yapmaya yetkili hale gelebilmesi için suçüstü halinin yanı sıra gecikmesinde sakınca bulunan bir halin de meydana gelmesi gerekmektedir. Bu bakımdan ceza muhakemesi hukukunda gecikmesinde sakınca bulunan hal kavramından ne anlaşılması gerektiğini belirtmek gerekir.

5271 sayılı kanunda gecikmesinde sakınca bulunan hal kavramı tam olarak açıklanmamıştır. Ancak 2000 tarihli CMUK tasarısının 2/7. maddesinde “*derhal işlem yapılmadığı takdirde suçun delil, iz ve emarelerinin ortadan kaybolması olasılığının ortaya çıkması hali*” şeklinde tanımlanmıştır. Bununla birlikte 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu’nda gecikmesinde sakınca olan hal kavramının ne şekilde belirlenebileceğine dair de bir ölçüt getirilmemiştir (Cankurt, 2018: 267).

8197 sayılı Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği’nin “Tanımlar” başlıklı 4. maddesinde gecikmesinde sakınca bulunan hal kavramı şu şekilde tanımlanmıştır: “*Derhal işlem yapılmadığı takdirde suçun iz, eser, emare ve delillerinin kaybolması veya şüphelinin kaçması veya kimliğinin saptanamaması ihtimalinin ortaya çıkması halini belirtmektedir.*”

Yukarıda yapılan açıklamadan da görüleceği üzere, bir durumun gecikmesinde sakınca bulunan hal olarak değerlendirilebilmesi için ivedilikle işlem yapılmaması durumunda suça ilişkin delillerin ortadan kalkma ihtimalinin mevcut olması gerekir. Bu hal genellikle CMK'nın 116 vd. maddelerinde Cumhuriyet savcısına, hakim kararına ihtiyaç duymadan konutta veya iş yerinde arama yapılabilmesi imkanı vermektedir.

Şahin/Göktürk'e göre de, *“sulh ceza hakiminin iddia makamı olarak her türlü soruşturma işlemini yapabilmesi, iki halde söz konusu olabilir. Birincisi suçüstü halinin, ikincisi ise gecikmesinde sakınca bulunan bir halin varlığıdır. Ancak bu hallerden birinin varlığı da, tek başına, sulh ceza hakiminin harekete geçmesi için yeterli değildir. Ayrıca, bu hallerde, savcıya erişilemiyor olması ya da erişiliyor olsa bile olayın genişliği itibarıyla savcının iş gücünü aşıyor olması gerekmektedir”*(Şahin ve Göktürk, 2019: 123.)

CMK madde 163/1 hükmünde belirtilen koşulların gerçekleşmesi halinde sulh ceza hakimi, soruşturma aşamasında delil toplama yetkisini haiz olacaktır. Delil toplama aşamasında, kanun gereğince, hakim kararına ihtiyaç duyulan hallerde ise soruşturmayı yapan sulh ceza hakiminin, bu kararı kendisinin verme durumu ortadan kalkacaktır. Hakimin davaya bakamayacağı haller başlıklı maddede düzenlendiği üzere, meydana gelen bir olayda savcılık görevini deruhte eden kişi aynı olayda hakimlik görevini icra edemeyecektir(CMK m.22/1-g). Her nasılsa aynı olayda savcılık görevi ifa eden kişinin hakimlik görevini de yapması durumunda ise bu hal ret kararına gerekçe oluşturacaktır. Zira bu durum, hakimlerin bağımsızlığı müessesesi için de olmazsa olmazdır (Şahin ve Göktürk, 2019: 123.)

3.3. Sulh Ceza Hakiminin Re'sen Soruşturma Yetkisi Olup Olmadığı Sorunsalı

Yukarıda yapılan açıklamalardan da görüleceği üzere, sulh ceza hakiminin soruşturmadaki asıl görevi Cumhuriyet savcısının hakim onayına ihtiyaç duyduğu işlemlerde bu hususta karar vermektir.

5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun düzenlenme şekline göre sulh ceza hakimi kural olarak re'sen soruşturma yapmaya yetkili değildir. Çünkü kural olarak, iddia makamı Cumhuriyet savcısıdır.

Bir önceki bölümde sulh ceza hakiminin soruşturma yapması için bulunması gereken hal ve şartlar açıklanmıştı. Bu başlık altında sulh ceza hakimi re'sen soruşturma yapabilir mi sorusuna cevap verilmeye çalışılacaktır. Durumun daha iyi anlaşılabilmesi amacıyla bir örnek üzerinden gidilmesinde fayda vardır.

Buna göre, bir kişi hakkında hırsızlık suçu iddiasıyla yürütülen bir soruşturma kapsamında ifadesi alındıktan sonra Cumhuriyet savcısı tarafından tutuklamaya sevk edildiğini düşünelim. Şüpheli şahıs, Cumhuriyet savcısı huzurunda vermiş olduğu ifade sırasında değil de, sulh ceza hakimi karşısındaki sorgusunda olay saatinde hırsızlık eyleminin meydana geldiği yerde bulunmadığına ilişkin bir tanığı olduğunu ve bu tanığın da sorgu aşamasında dinlenebileceğini söylemektedir.

Verilen bu örnekte hakkında kuvvetli suç şüphesiyle tutuklamaya sevk edilen şüphelinin sorgu aşamasında olay anında başka bir yerde bulunduğuna ilişkin bir tanığı bulunduğunu söylemesi halinde sulh ceza hakimi bu tanığın ifadesini alıp tutuklama kararını ona göre değerlendirebilecek mi sorusu önem arz etmektedir. Zira aksi durumda şüphelinin hak mahrumiyeti iddiası gündeme gelebilecektir.

Başka bir örnek vermek gerekirse soruşturma aşamasında Cumhuriyet savcısı huzurunda ifade veren şüpheli, olaya ilişkin kendi lehine ifade verecek bir tanık olduğunu beyan etmesi durumunda şüphelinin ifadesinde belirttiği tanığın beyanı alınmadan tutuklamaya sevk edildiğini düşünelim. Böyle bir durumda sulh ceza hakiminin, o tanığın ifadesine başvurma yetkisi olup olmadığı önemli bir sorun teşkil etmektedir.

Centel/Zafer'e göre, *“Ceza muhakemesinde, tanık dinlemeye yetkili makam, soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısı, kovuşturma evresinde mahkeme, naip hakim veya istinabe olunan hakimdir”* (CMK m.43). (Centel ve Zafer, 2018: 263.)

Buna göre, sulh ceza hakimi tutuklama için kendisine sevk edilen şüphelinin sorgusunda belirttiği tanığı dinleme yetkisini haiz değildir. Bu görüşe göre, sulh ceza hakiminin yapması gereken, şüphelinin olaya ilişkin sorgusunu yaptıktan sonra şüphelinin daha evvel kolluk/savcılık aşamasında belirtmediği veya belirttiği tanık kimlik bilgilerini sorgu zaptına geçirmek olacaktır. Devam eden soruşturma sürecinde bu delili yine Cumhuriyet savcısı takdir edecektir. Zaten soruşturma aşamasında şüphelinin tutukluluk durumu istem üzerine tekrar incelenebilir. Cumhuriyet savcısı, soruşturmanın bulunduğu aşamada mevcut delil durumlarında şüpheli lehine bir değişiklik meydana gelmişse gözden geçirme isteyebilir (CMK m.108/1). Aynı zamanda Cumhuriyet savcısı, şüphelinin adli kontrol altına alınarak tahliyesini sulh ceza hakiminden isteyebileceği gibi aynı zamanda kendisi de şüpheli re'sen tahliye edebilecektir (CMK m.103/1,2).

Bununla birlikte, kişinin haksız yere tutuklanmasını engellemek amacıyla sulh ceza hakiminin tanık beyanını kendisinin alması ve buna göre karar vermesiyle elde edilen menfaat ile kanunun lafzî yorumundan çıkan sonuca göre usulî kuralların katı bir şekilde uygulanmasıyla elde edilen menfaatin mukayesesinin yapılması doğru cevaba ulaşmamızda önemli bir adım olacaktır.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. maddesinde düzenleme altına alınan adil yargılanma ilkesinin somut olayda tecellisi için hakkaniyete uygun yargılanma hakkının sağlanması gerekmektedir. Ceza muhakemesinin adil yargılanma ilkesine uygunluğunun sağlanması hem anayasal hem de yasal bir zorunluluktur (Anayasa madde 36, CMK madde 160). Hakkaniyet tabiri, "somut olay adaleti", "eşitliğe uygun davranmak", "aynı olaya (aynı duruma) aynı uygulama" gibi isimlerle de anılmaktadır. Hakkaniyet, esasen adalet kavramından daha güçlüdür zira hakkaniyetin, yasalarla tesis edilmek istenen adalet algısını iyileştirici özellikleri bulunmaktadır. Dolayısıyla bir davada adaletin tecellisi için hakkaniyetin göz önünde bulundurulması elzemdir (Gürten, 2008: 140) Bu anlayıştan yola çıkılarak, tutuklama sorgusu sırasında şüpheli tarafından olaya ilişkin yeni bir tanığının olduğunun beyan edilmesi durumunda ya da ifade alma işlemi sırasında savcıya beyan etmesine rağmen dinlenilmeyen tanığın sulh ceza hakimince dinlenerek yeni oluşan delil durumuna göre tutuklama istemini değerlendirmesi gerekecektir.

4. SONUÇ

Ceza muhakemesi sisteminde işlendiği iddia edilen bir suçla ilişkin maddi gerçeğin ortaya çıkarılması için soruşturma ve kovuşturma aşamaları ihdas edilmiştir. Yukarıda yapılan açıklamalarda görüldüğü üzere soruşturma aşamasında kural olarak Cumhuriyet savcısı, maddi gerçeğin ortaya çıkarılabilmesi için her türlü işlemi yapmakla yetkili tek makamdır. Ancak soruşturma aşamasında bazı işlemlerde hakim onayı gerekmektedir. Bu durum hukuk güvenliğinin tesis ve muhafazası için kanun koyucu tarafından getirilmiştir. Örnek olarak bir şahıs hakkında yürütülen soruşturma sürecinde iletişimin tespiti kararı alınması gerekiyorsa ve gecikmesinde sakınca bulunan hal yoksa ilk olarak sulh ceza hakiminin kararı gerekmektedir.³

Yukarıda yapılan açıklamalardan da görüleceği üzere sulh ceza hakiminin soruşturma yapma yetkisi çok sınırlı şartlar altında kabul edilmiştir. Bu şartlar, kanunda suçüstü hâli ile gecikmesinde sakınca bulunan hale ek olarak Cumhuriyet savcısına ulaşamama veya olayın genişliği itibarıyla Cumhuriyet savcısının iş gücünü aştığı durumlar olarak belirtilmiştir.

Bu çalışmada esas olarak soruşturma aşamasında sulh ceza hakiminin, tutuklama için kendisine sevk edilen şüphelinin sorgusunda belirttiği tanığı dinleme yetkisi olup olmadığı sorusuna cevap aranmıştır. Kanunun lafzına bakılacak olursa ilk olarak tartışılması gereken şüphelinin sorgu sırasında belirttiği tanık beyanını alma durumu gecikmesinde sakınca bulunan hal midir? İkinci olarak tanığın dinlenmesi Cumhuriyet savcısının iş gücünü aşmakta mıdır? Ancak bu hususlarla birlikte sulh ceza hakimince tanığın dinlenmemesi halinde maddi gerçeğin tam olarak aydınlatılmadan tutuklama gibi hürriyeti tahdit eden bir koruma tedbirine hükmedilmesi ihtimali de bulunmaktadır. Bu bakımdan 5271 sayılı kanunun 160. maddesinin 2. fıkrasında belirtildiği üzere, adil bir yargılamanın sağlanması ceza yargılamasının vazgeçilmez bir şartıdır. Dolayısıyla burada incelenmesi gereken husus, menfaat mukayesesinin doğru yapılmasıdır.

Yukarıda açıklandığı üzere, kanunun metninden lafzî olarak yorum yapacak olursak; gecikmesinde sakınca bulunan halin varlığı için tanık beyanının sorgu aşamasında alınmaması halinde mezkur delilin ortadan kalkma ihtimali olması gerekmektedir. Buna ek olarak Cumhuriyet savcısına ulaşamaması veya iş gücünü aşması lazımdır. Kuşkusuz tanık beyanının sorgu aşamasında alınmaması durumunun gecikmesinde sakınca bulunan hal kapsamında sayılması çok uzak bir ihtimaldir. Ayrıca tanık beyanının sulh ceza hakimi tarafından alınabilmesi için ek olarak Cumhuriyet savcısına ulaşamaması veya tanık beyanı alınması Cumhuriyet savcısının iş gücünü aşması gerekir. Bu durumda sulh ceza hakiminin tanık dinlemesi yapmaması gerekmektedir.

Ancak kanunun ruhuna uygun olarak, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. maddesinde belirtilen adil yargılanma ilkesinin tezahürü için kişinin savunmasını eksiksiz bir biçimde yapabilmesi imkanının kendisine tanınmış olması gerekmektedir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 6/3-b madde hükmünde, "*Savunmasını hazırlamak için gerekli zaman ve kolaylıklara sahip olmak*" şeklinde belirtilmek suretiyle suç isnadı altında

³ CMK m.135/1: Bir suç dolayısıyla yapılan soruşturma ve kovuşturmada, suç işlendiğine ilişkin somut delillere dayanan kuvvetli şüphe sebeplerinin varlığı ve başka suretle delil elde edilmesi imkânının bulunmaması durumunda, hâkim veya gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde Cumhuriyet savcısının kararıyla şüpheli veya sanığın telekomünikasyon yoluyla iletişimi dinlenebilir, kayda alınabilir ve sinyal bilgileri değerlendirilebilir. Cumhuriyet savcısı kararını derhâl hâkimin onayına sunar ve hâkim, kararını en geç yirmi dört saat içinde verir. Sürenin dolması veya hâkim tarafından aksine karar verilmesi hâlinde tedbir Cumhuriyet savcısı tarafından derhâl kaldırılır.

bulunan kişinin savunmasını hazırlayabilmesi için gerekli zaman ve kolaylıklara sahip olması gerektiği ifade edilmiştir. Bu durum aynı zamanda hakkaniyete uygun yargılama hakkının da bir gereğidir.

Kanaatimce, Cumhuriyet savcısı tarafından ifade alma işlemi gerçekleştirildikten sonra tutuklama talebiyle sulh ceza hakimine gönderilen şüphelinin, sorgu işlemi sırasında olayın sübutuna etki edeceğini söylediği bir tanığının bulunduğu söylemesi karşısında Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin ilgili maddesinde ve 5271 sayılı kanununun 160/2. maddesinde açıklanan adil yargılanma yükümlülüğünün yerine getirilebilmesi için somut olayda gecikmesinde sakınca bulunan halin varlığı kabul edilerek tanık beyanının sulh ceza hakimi tarafından alınması ve son duruma göre tutuklama talebinin değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu durumda kişinin haksız yere tutuklanmasının önüne geçilecek ve olası hak mahrumiyeti iddialarına da yol açılmamış olunacaktır.

KAYNAKÇA

Birtek, F. (2013). "Cumhuriyet Savcısı'nın Delilleri ve Fiili Takdir Yetkisi", Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, 19(2):953-990.

Cankurt, E. (2018). "Soruşturmanın Sulh Ceza Hakimi Tarafından Yürütülmesi-Kısa Bir İnceleme", Beykent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 4(7):265-282.

Centel, N. & Zafer, H. (2018). Ceza Muhakemesi Hukuku, Beta Yayıncılık, İstanbul.

Gölcüklü, F. & Gözübüyük, Ş. (1996). Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması, Turhan Kitapevi, Ankara.

Güleç, S.S. (2013). "Ceza Muhakemesi Hukukunda Soruşturmanın Etkinliği İlkesi ve Takipsizlik Kararları Üzerindeki Etkisi", Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 15(0):1393-1464.

Gürten, K. (2008). Roma Hukuku'nda Hakkaniyet (Aequitas), Adalet Yayınevi, Ankara.

Koca, M. (2006). "Ceza Muhakemesi Hukukunda Deliller", Ceza Hukuku Dergisi, 1(2):207-225.

Özen, M. (2009) "Kamu Davası Açma Konusunda Benimsenen İlkeler, Cumhuriyet Savcısının Takdir Yetkisi ve İddianamenin İadesi", Ankara Barosu Dergisi, (3):17-28.

Şahin, C. & Göktürk, N. (2019). Ceza Muhakemesi Hukuku I, Seçkin Yayıncılık, Ankara.